

מגד ירחים

סיון

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 128 ■ סיון תש"ע

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

"הרצאת האידיאל הרחוק בראשית הגבלתו באופן שיכנסו שביליו לתוך החיים המעשיים, הכשרת החיים הטבעיים אל הרוח הגדול והולך ומנשב בתוך החיים המעשיים והרוחניים יחד, שהם מלאים מחוסנה הנורא של השאיפה המקפת אשר להאידיאל הכללי הגדול, שאל אלה השלשה מכוונות עבודות הימים של אמירת "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" של הגבלה ושל פרישה, שוים הם בסדרם, בהיות החול מובדל ועומד מן הצד והקודש מקשרו, בהיותו בעצם תומו כמו בהיותו הולך ומתמזג בתוך חיי הקודש מראשית התגלותו. כי ההבדלה של החול היא רק הבדלה נימוסית הזכרית, אבל עצם החיים הלא ממוזג הוא את הכל".

עין איה, שבת, פרק תשיעי סימן כח.

כיצד מתכווננים למתן תורה?

במסכת שבת (פו, ב-פז, א) אנו מוצאים סוגיה המתארת את השבוע המופלא אשר עבר על בני ישראל לפני קבלת התורה במעמד הר סיני. מובן כי אין כאן תיאור 'היסטורי' התקף לאותו הדור ותו לא, אלא מצוי כאן פירוט של הסדר האלוהי בו מופיעה התורה בעולם:

א "בחד בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא" (ביום הראשון בשבוע לא אמר להם הקב"ה כלום משום חלישות הדרך) - על מנת להגיע למצב של קדושה לא ניתן לזלזל בגוף ולהותיר אותו בחולשתו. תפיסה צרת אופקים עלולה ליפול באותה טעות אשר ממנה מזהיר אותנו הרמב"ם בשמונה פרקים (פרק ד'), כאילו "הקדוש ברוך הוא שונא הגוף ומבקש לאבדו". מובן שאין הדבר כן: בראשיתה של עבודת ד' קיימים אמנם שלבים של זהירות ופרישה מן הגסות של החומר אולם אין התורה נלחמת כנגד עצם כוחות החיים ונטייתיהם.

חז"ל מלמדים אותנו כי כדי לקבל את התורה זקוק עם ישראל להבראת הגוף, או בלשוננו של מרן הרב קוק (אורות התחיה, לג): **"ל"דם בריא, בשר בריא, גופים חטובים ואיננים, רוח לזהט זורח על גבי שרירים חזקים"**; כלומר ל'מצע' רחב של כוחות חיים אשר אותם ניתן יהיה לקדש.

ב "בתרי בשבא (ביום השני בשבוע) אמר להו 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' - היסוד השני שבהכנה למתן תורה הוא הודעת המטרה הסופית. לאחר הוידוא כי הכוחות הגופניים מצויים במילואם, וטרם הכניסה לתהליך ארוך של עמל רוחני מייגע הכולל זהירות, זריזות, פרישות וכן הלאה - יש להשקיף על האידיאל השלם. "יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא - שיתברר ויתאמת אצל האדם... למה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו" (מסילת ישרים, א). ידיעת המטרה הסופית מעניקה לאדם את הכוח ואת הביטחון לאורך הדרך. הידיעה מגלה מהו הטבע הפנימי המצוי בנו בכוח; פוטנציאל שיצא בוודאות אל הפועל גם אם לעיתים נדמה כי אין הדבר כך. **ג** "בתלתא בשבא אמר להו מצוות הגבלה" (ביום השלישי בשבוע

נאמר להם הציווי להישמר מלעלות להר) - לאחר שמציבים את האידיאל השלם כנקודת שאיפה, מתעורר באופן טבעי הרצון ל'עלות בהר' ולהתקדש. במצב נפשי זה יש לזהר מפני התפרצות לא מבוקרת ו'קפיצת מדרגות'. אשר על כן יש צורך בהגבלה המרסנת את השקיקה הרוחנית; הגבלה זו בונה מהלך מסודר ומודרך של התעלות בעבודת ד'.

ד "ברביעי עבוד פרישה" (ביום הרביעי בשבוע נאמר הציווי לפרישה מחיי אישות למשך שלושה ימים עד מתן תורה) - רק לאחר התוודעותנו לאידיאל הישראלי הסופי המעוניין בקידוש נשיות החיים והגוף (וכן לצורך במהלך מבוקר ואישי שירומם אליו) - מגיע שלב הפרישה. על מנת להתעלות מבחינה רוחנית אין מנוס מן המלחמה בצדדים העכורים של החיים, מלחמה הכוללת אף פרישה בתנאים מסוימים מן החומר. אולם כעת, לאחר ההבנה מהי המטרה הסופית, אין פרישה זו נעשית מתוך פסיביות ושנאת החיים אלא מתוך גבורה ועוז. מופיעה כאן הגבורה המוסרית של כיבוש האדם את עצמו ו"טוב מושל ברוחו מלוכד עיר" (משלי טז, לב). **"מתוך המעמד של הקדושה היותר אדירה שאליה העלתה האומה כולה במעמד הר סיני, ואחרי ההגבלה שבאה אחר הדיבור של 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים' - באה במקומה העובדה של הפרישה"** (עין איה שבת, ב, עמ' 171-172).

על גבי ארבעת המדרגות הללו, המהווים מכלול של השלבים השונים בעבודת ד' - מגיעה האומה הישראלית למעמד הנשגב של ו' בסיון, יום קבלת התורה בו ניתן לנו לומר בלב שלם: "כל אשר דיבר ד' נעשה" (שמות יט, ח).

הרב חגי לונדין
ר"מ בישיבת ההסדר חיפה

לזכרם של
רות ואליהו איזקסון ז"ל

נעשה ונשמע

ולא עם הארץ חסיד" (אבות ב,ה) אם כן עיקר התורה, שממנה נדע את המעשה אשר נעשה, הוא התורה שבעל פה, הוא הפרי של התורה. הפרי הרי מקבל את המתיקות שלו מקרני השמש ככתוב: "מגד תבואות שמש". מה שאין כן תורה שבכתב, שאותה יכול ללמוד העם כולו, אעפ"י שאינם יודעים את עומקה ואינם יכולים להתנהג על פיה למעשה, הרי היא דומה לעלים שאינם תכלית לעצמם אלא הם המכשירים את הפרי לקבל את השפעת אור השמש שלא יהיה יותר מכוחו, כך גם הלימודים של תורה שבכתב, הם המכשירים את הנפש לקבל את הארת התורה שבעל-פה ולקיימה בכל לב.

ובכך שהקדימו ישראל נעשה לנשמע הם הראו בכך את אהבתם לה' יתברך, שגם אחרי שמשה ערך בפניהם את התורה שבכתב (ככתוב: "ויקח את ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו: כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע"), שעניינה הוא כאמור הלימוד והידיעה שאי אפשר להשתמש בה למעשה, הם הקדימו את הנעשה לנשמע, והודו בכך שהעיקר הוא ידיעת התורה שבלב חכמים היודעים להורות אותה למעשה. לכן הסכימו ישראל שתחילה "נעשה" את הדברים על פי הוראת אחרים, ורק אח"כ "נשמע" להבין את התורה כפי שכלנו. באמירה זו של הקדמת נעשה ונשמע הונח יסוד קיים לדורות, שאע"פ שמוטלת החובה על כל אחד מישראל ללמוד התורה כפי הבנתו, מכל מקום צריך לדעת שעיקר התורה היא התכלית המעשית המסורה לנו רק מהחכמים הגדולים. והנה, באילן-תפוח תחילת הנץ של הפרי קודם לעליו, מפני שהוא צריך בתחילת פריחתו את מלוא חום ואור השמש ללא חציצה. ורק אחרי זה כאשר כבר פעלה עליו השמש את פעולתה, צריך הוא לעלים שיתאימו את החום

להתקבל בלב ההמון כדי שישמרו את התורה, יש צורך שתהיה לעם נכונות והכשרה לקבל את דברי חכמים בתורה שבעל פה, ואת ההכשרה הזו לאהבת התורה הוא מקבל מהידיעות שבתורה שבכתב, שהן מתאימות וראויות לכל אדם. על כן החיוב של האב ללמד את בנו תורה בשכר, מדובר דווקא במקרא שהוא תורה שבכתב ואעפ"י שאין ממנו תכלית מעשית, אבל המאור שבתורה שבכתב הוא גורם לכך שהאדם לכשיגדל ישמור את משפטי התורה על פי תורה שבעל-פה. ובדרך זו אפשר גם להבדיל בין החלק הנגלה של התורה שביד כל העם להשיגו, והוא תורה שבכתב. ובין החלק השני שהוא החלק העמוק שבתורה, שכדי להיות מושפע ממנו אנו צריכים לקבלת חכמים ולסמוך עליהם בכל משפטיהם וחוקתם שהיא תורה שבעל-פה.

על הקבלה שאנו מקבלים את הדברים מפי חכמי התורה, ואנו מקיימים את דבריהם, אעפ"י שאין אנו שומעים ומבינים את הדברים מעצמנו ומתוכנו, מתאים הבטוי 'נעשה', שאין להמון הרחב את העונג הטבעי של השגת המושכל, ולמרות זאת אנו נכונים לעשות ולקיים. ואילו הבטוי 'נשמע', שפירושו להבין משכלנו את המושג, שהרי מדרך הטבע מה שהאדם מבין מעצמו חביב עליו יותר. אבל קדושתו של עם ישראל היא גדולה מאד, ובקבלת התורה הם הכירו שעיקר הכל הוא לעשות ולקיים את חוקי תורת ה' כפי האמת המכוננת בתורה על פי אמיתתה של תורה, שאי אפשר להשיגה אלא אם נסמוך על דברי חכמים. ועל כן, כל מה שנשכיל לפי הבנת שכלנו בלבד, הוא אינו אצלנו העיקר של תורה שבכתב, אלא דוקא במה שהיא מכשירה את הנפש לקבל את האור הגדול של התורה שבעל פה, כדי שנדע איך להתנהג על פיה למעשה, כי "אין בור ירא חטא

במעמד קבלת התורה כתוב תחילה: "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, ויען כל העם קול אחד ויאמרו: כל הדברים אשר דבר ה' נעשה" (שמות כד, ג). ואילו אחרי זה כתוב: "ויכתב משה את כל דברי ה'... ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שם, ד). על הקדמת "נעשה" ל"נשמע" למדנו במסכת שבת (פ"ח, ב): "מאי דכתיב 'כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים' – למה נמשלו ישראל לתפוח? לומר לך: מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע". יש להסביר מאמר זה כדי להבין מהו הקשר ומהו הדמיון של "פרי הקודם לעליו" ל"הקדמת נעשה לנשמע"? דמיון זה מסביר הרא"ה בספרו "מדבר שור" (דרוש שבעה עשר): לאילן יש פרי ועלים, גידול הפרי הוא מכח השמש כמו שכתוב: "מגד תבואות שמש" (דברים לג, ד) ואילו תפקיד העלים הוא להגן על הפרי שלא יכה אותם השמש יותר ממה שהם יכולים לקבל, שלא יאבד כחם ולא תיבש לחותם. כך שהעלים הנותנים את הצל, הם הגורמים לפרי שיוכל לקבל את חום השמש בדרך מיזוג באופן הנאות להם. וכשאנו מדמים את התורה לאילן, (עץ חיים היא למחזיקים בה), הרי הפרי של האילן מקביל לחלק המעשי של התורה, שהרי שניהם הפרי והמעשה של התורה הם התכלית, הפרי הוא תכלית האילן והמעשה הוא תכלית התורה. ישראל קבלו תורה שבעל פה כדי שיגיע להם המאור הגדול משמשה של תורה, כי תורה שבע"פ מצויה בעיקר בין גדולי החכמים העמלים בתורה, ומהם תגיע ההוראה של המעשה באור גדול ומוהיר. נשאלת השאלה לשם מה צריכים גם את התורה שבכתב? אלא מפני שהאור הגדול הזה צריך כלי לקבלו, והכלי הוא המוני בית ישראל, וכדי שהאור הגדול של תורה-שבעל-פה יוכל

כנס פזורנו לארץ קודשנו

אכסניה בצל קורתם. ואשר לא היה להם מודע, נטלו עמהם מזון ושמיכה, פרימוס לבישול וכלים לאכילה ומקום נמצא להם בחצרות בתי הכנסת ובעזרות נשים. לאחר תפילת "שחרית" יצאנו לעיר העתיקה לכותל, להתפלל שם "מוסף". רחבת הכותל הצרה של אותם ימים המתה מרוב אדם, בכללם הרב קוק וחסידיו, שגם הם ירדו לתפילת "מוסף". בסיום התפילה התלקטו רבים סביב לו, ושירה אדירה של "ייבנה המקדש" בוקעת מן הגרונות. עד היום מלווים אותי זיו-הפנים וברק-העיניים של אותו גדול בענקים. דמותו, יותר משהיתה של בשר-ודם היתה של מלאך. וכשאני קורא נביאי את הכתוב "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" איני נזקק לפירושים ומפרשים. מראה העיניים נכרך בשיח השפתיים, והפסוק מאיר כנתינתו מפי הגבורה.

שמחה רו, מלאכים כבני אדם עמ' 170

ההדורים. נתלבטו בענייני דת והלכה – השיב לשאלותיהם והאיר עיניהם בפסקיו. באו להעלות חיבוריהם על מכבש הדפוס. – עיטר ספריהם בהסכמותיו.

ועוד מוסיף הסופר: בלבי שמורה חוויית ילדות מיוחדת הקשורה ברב קוק: כשעלינו בניסן תרפ"ד לארץ, איווה אבא-מארי ז"ל למושב המשפחה את תל-אביב ולא את ירושלים, מחמת שהפרנסה היתה מצויה בה יותר. אך כלום יתקבל על הדעת, שיהודי יעלה לארץ-ישראל ולא יחונן את ירושלים? עוד באותה שנה נטל אבי, אותי ואת אחי, והעלנו עמו לירושלים. בימים ההם היה חג השבועות הרגל העיקרי, שבו עלו יהודים לירושלים. המוני-עם, עניים ועשירים, נהרו לעיר הקודש לפקוד את הכותל המערבי ואת קבר דוד המלך. מחסרון כיס לא פנו העולים לבתי-מלון. אלה שהיו להם קרובים ומכרים מצאו

פרופ' יהודה רצהבי מספר בזכרונותיו: אנשי העלייה השנייה מבני תימן נמשכו למושבות העבריות, לשם כבוש העבודה מיד הערבים. תקופתם חלה בימים שהרב קוק שימש רבן של יפו והמושבות. הרב הכירם פנים אל פנים, עמד על טיבם וראה בהם מגשימי השקפת עולמו הציונית-דתית. החלוצים העברים של הימים ההם דגלו בערכים לאומיים של שיבה לארץ, עבודת כפים ודיבור עברי; אך דת, תורה ומצוות – מהם והלאה. עולי תימן לא נפלו מהם בערכים שלהם, אך הוסיפו עליהם חיי דת וקדושה. אלה היו פועלים, שהשכימו לתפילת שחרית לפני צאתם לעבודה בפרדס, בכרם ובשדה; והעריבו בתפילת מנחה ומעריב ובלימוד תורה. למרן הרב נודעה חיבה יתירה אליהם. הוא ליווה את צעדיהם ועמד לימנם כל שעה שפנו אליו. נדחקו בפרנסה – נחלץ לעזרתם, לתומכם ולסעדם. פרצה מחלוקת בתוכם – השכין שלום ביניהם ויישר את

אישים ואירועים

בחי מרן הראי"ה זצ"ל

יחסו המיוחד של מרן הראי"ה לעדת התימנים ניכרת גם בקריאתו זו, הפונה לחזק את תלמוד התורה התשוב"ר אשר יסדו.

כ"ד סיון תרס"ט 1909

ב"ה

כאשר זכני ה' הטוב ב"ה, לחוות בנעם ד', ציון קרית מועדנו, ונתכבדתי מחיר קה"ק התימנים לבקר את הת"ת דתשבי"ר אשר יסדו בקדש. הנני מודיע בזה לכל עם ד', כמה גדולה היא המצוה לחזק את ידי המנהלים הרבנים החדשים המופלאים בתורה, כמנהר"ר שלום יוסף אלשיך נר"ו וכמנהר"ר אברהם חיים נדאף וכמנהר"ר שלום יוסף עראקי כהן צדק נר"ו, ראבי"ד מוקדש לעדת קדש הנזיל בעיקרית ת"י, וכות הקול קול יעקב המתמר ועולה כבהר הקדוש, יעמד לכל הלוקחים חלק במצוה רבה זו, להגן עליהם באלף המגן, ויזכו לראות בבנין עיר על תלה, ירושלים בתפארתה. מלך ביפו וארמון על משפטו במהרה בימינו.

הלא כה דברי אדם מועט, איש רש ונקלה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדוש פה עיר"ק יפו המושבות טובבי"א.

כחזו הראי"ה, ליקט וערך יוחנן מ. ישמח ו'ל

"חדר" תימני תרע"ב

והאור ליכולת הקבלה שלו. כך גם נהג משה רבינו בתחילה סיפר לישראל את דבר ה' בעל-פה, (ככתוב: "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, ויען כל העם קול אחד ויאמרו: כל הדברים אשר דבר ה' נעשה") כדי שתחילת הקבלה תהיה תורה-שבעל-פה, שהיא נמסרת על פי החכמים העוסקים בתורה תמיד, שהם כאור השמש המאיר ומוציא פרי חמד. ומפני החשש שאם ההמון הרחב יהיה מחוסר כל ידיעה מתורת ה' הוא יבעט בעול תורה שבע"פ, על כן למחרת שב משה וסידר לפני כל העם תורה-שבכתב (ככתוב: "ויקח את ספר הברית ויקרא באזני העם"), כדי שיוכלו לקבל לדורות את אור התורה שבעל-פה. וזהו שכתוב: "כתפוח בעצי היער", שמתחילה מקבל את אור השמש ללא חציצה להתחלת פריחתו, ורק אח"כ הוא מתכסה בעלים כדי שאור השמש יהיה לפי כוחו, ועל כן כתוב בהמשך: "בצלו חמדתי וישבת", שתורה שבכתב הכוללת את חלקי התורה שביד כל העם להבינם, היא כעין פעולת הצל על האילן, הפועל כך שלבסוף: "פריו מתוק לחכי", כך שינהג הציבור כולו למעשה, אחר הוראת גדולי החכמים אעפ"י שאינם מבינים את עומק דבריהם.

הרב יעקב הלוי פילבר ירושלים ת"ו

תוקף גדולת היום

...ובכל שנה, כשהיום הקדוש הזה, יום מתן תורה, חוזר ומופיע על ישראל, גדולת עולם מתחדשת בקרבנו, ונכונים הננו להקשיב עוד הפעם את קול ה' בכה, קול ה' בהדר, כאשר שמענו אז במדבר לפני בואנו לארץ, טרם דרכה כף רגלנו על ככר אדמה אשר נאחזנו בה לנצח, כאשר גדלה נשמתנו בקרבנו, ומטל של תחיה שבנו לחיות חיים חדשים, אחרי אשר פרח נשמתנו, מרוב חזון וגדולה אצילית. ועתה, כאשר ימי תחייתנו הלאומית הולכים ובאים, והנך שב מחנות- מחנות אל ארץ ירושתך, כיום הזה הכון לקראת אלקיך, ישראל.

מאמרי הראי"ה עמ' 175

יום הבכורים - זמן מתן תורתנו

אלה הם שני התארים של החג הקדוש, חג השבועות הבע"ל.

הראשון, יום הבכורים, הוא התואר. שהתורה שבכתב קבעה לו.

וזמן מתן תורתנו קבעה לו התורה שבעל פה, בנוסח התפילה המיוסדת עפ"י אנשי כנסת הגדולה, שהם תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות, ולא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים בעל פה.

הרינו למדים שתורה שבכתב ותורה שבע"פ מתיחסות זו לזו כיחס של הגוף והנשמה זה לזה. גופי התורה שבכתב אותיותיה כולן כמו שהן הנן הנושא, שהנשמה העליונה, האור העליון שהוא מתגלה בכל מכמני התורה האצור בתורה שבעל פה לכל מדרגותיה, הולך ושופע על ידם.

מאמרי הראי"ה עמ' 176

י"ד סיון תרפ"א 1921

במלאת מאה שנה לפטירת הגאון הרב חיים מוולוז'ין זצ"ל, נערכה אזכרה לע"נ בישיבת "עץ-חיים".

ידיעות תורניות

ירושלים

זכרון לצדיק, למלאת מאה שנה לפטירת הגאון רבן של ישראל ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל ביום השני י"ד סיון, נערכה הזכרה לנשמת הגאון המנוח בישיבת "עץ חיים" בנוכחות כל רבני ירושלים, מורי החזנות, ראשי טנח"ל וחכמי הישיבות וקהל גדול מאד.

הרב הראשי מרן הגרא"י קוק שליט"א למד לפני הקהל פרקי משניות לעיניו ואח"כ דבר על ערך היום שבו נמלאו מאה שנה לפטירת גדול הדור, הוא דבר בארוכה על ערך הישיבה המפורסמת כולוין שהגרי"ה זצ"ל היה מייסדה ועד אשותו של הגרי"ה זצ"ל כתייר גאון ומשפיע רוחני לעם ישראל.

אח"כ דברו בשם הישיבות: "עץ חיים" "תורת חיים" "טאה שערים" הרבנים; ר' זרח אפשטיין, ר' יצחק הורביץ, ר' יצחק מוקצינסקי, הראשון הרגיש ביותר את ערך הישיבות בירושלים שהן גיב תוצאה מישיבת ולוין, דברו אח"כ הרבנים: ר"מ אוריבך מו"ץ ור' ישעיה ווינגנר, ההזכרה ארכה שעות אחדות.

ט"ז סיון תרצ"ד

הנציב העליון, סיר הרברט סמואל שכהן כנציב העליון הראשון מטעם המנדט הבריטי בשנים 1920-1925 שוהה בארץ, ועורך ביקור בבית י"דו משכבר הימים מרן הרב.

סיר הרברט סמואל אצל ראש הרבנים. — הנציב העליון הראשון

לא"י סיר הרברט סמואל ששהה בארץ, ביקר ביום הרביעי ט"ז סיון, את ראש הרבנים לארץ ישראל מרן הגרא"י קוק שליט"א. כאותה שעה התקיימה בבית ראש הרבנים אספה גדולה של רבנים שדנה בדבר שמירת השבת. ראש הרבנים קבל את סיר הרברט סמואל כנאום ברכה והציג לפניו את הרבנים הנאספים.

הוא הזכיר שבזמן נציבותו נתקבל חוק העזר להגנת השבת בתל-אביב, ובקש את עזרתו להחשת אישור חוקת השבת.

לפרטים נוספים ניתן לפנות למרכז התיעודי ב"בית הרב"

ר' חיים דב קנטור - איש שפיה

פינסק, רוסיה – תרכ"ה 1865 – ירושלים, תש"ד - 1944

וראשי תנועת "השומר" כמו גם בכינוי "השוחט האדום" או "הרב הקומוניסט". לצד פעילותו החקלאית והצינית הקדיש ר' חיים דב את כל מאמציו לקידום שמירת המצוות במושבות. הוא נע ונד בין המושבות באזור לצורך קיום מצוות מילה, כיהן כשוחט, בעל תוקע, חזן ופוסק הלכה, בעיקר בעניני המצוות התלויות בארץ, עיסוק שהלך וגבר עם עבודתו כמשגיח על כשרות הענבים המובאים ליקב. במסגרת זו הרבה ר' חיים דב להתייעץ עם הראי"ה בנושאים שונים (ראה אגרות ראי"ה ב, תר"מ, ד, תתקעד, דעת כהן רכה)

מילוי התפקידים התורניים היה דבר לא פשוט במושבה קטנה שאיכריה אינם להוטים תמיד לקיים מצוות. (הראי"ה זצ"ל התרשם מהם בעת מסע הרבנים "כי כל

היהדות אצלם אינם כי אם הרגשה לאומית ודיבור עברי") ר' חיים דב נאלץ מדי שבת לשכנע את האיכרים והפועלים להצטרף למניין, לא תמיד בהצלחה, אולם מאידך הוא רתם את איכרי המושבה העניים ליוזמות כמו "חבורת עולי רגלים" - מחויבות של בני המושבה העניים להעניק מימון משותף מדי שנה לשניים מחבריהם (עפ"י הגרלה) לעלות לירושלים בחג הסוכות. דעותיו החיוביות בעניני התנועה הצינית והצינונות ודמותו הייחודית כמשלב בין בני הישוב הישן והחדש קירבו אותו לראי"ה והוא עמד בראש מקבלי פניו בשפיה בעת "מסע הרבנים" בתרע"ד. עם זאת הוא לא תמיד קיבל את דעתו, כך היה בעת פולמוס השמיטה בתר"ע כאשר ר' חיים דב למרות קרבתו לראי"ה ולמרות ייחוסה של משפחתו לר' יצחק אלחנן ספקטור שעמד מאחורי היתר המכירה לשנת תרמ"ט, התנגד להיתר וטען כי "אלה המזולזלים במצוות התלויות בארץ מזולזלים גם בארץ עצמה ומי שמוסר נפשו על מצוות התלויות בארץ ימסור נפשו גם על הארץ", ומנגד בעת הפולמוס על בחירת נשים לאסיפת הנבחרים בשנת תר"ף התייצב ר' חיים דב כנגד דעת הראי"ה ותמך בבחירת נשים (אגרות ראי"ה ד, תתקפד).

מחלוקות לשם שמים אלו לא הפריעו לקרבה ביניהם ומכתבי הראי"ה אליו מלאים בגילויי חיבה וידידות. בנותיו התחתנו עם תלמידי חכמים ירושלמים שהגיעו דווקא מלב ליבם של "נטורי קרתא". אלו עברו גם הם לגור בשפיה והציגו דור נוסף של המודל הייחודי: האיכר החרדי "הציני". חתנו, הרב נחום ויספיש הי"ד, נכדו של רבי עקיבא יוסף שלזינגר ממבשרי הצינונות, היה מראשי המושבה וסייע ביד חותנת בכל פעילותו הציבורית. נחום ויספיש, אישיות ייחודית שנודעה בדמותה ובפעולותיה כמשלבת תורה ועבודה, נרצח בידי כנופיה ערבית בד' תמוז תרצ"ח במהלך המרד הערבי הגדול ודמותו היא עד היום אחת מדמויות המופת של החברה החרדית הירושלמית. לאחר מלחמת העולם הראשונה הצטרף ר' חיים דב לתנועת "המזרחי" ואף כיהן כציר מטעמה באסיפת הנבחרים. נפטר בירושלים בשנת תש"ד כשהוא מוריש לצאצאיו את דרכו החלוצית לשילוב אמיתי ומלא של תורה ועבודה.

נינו-יוסי לונדין

מורה ודוקטורנט למדעי המדינה אוניברסיטת בר אילן ומכללת אורות

אחת הדמויות המרתקות שפעלו ביישוב היהודי בארץ ישראל במחצית הראשונה של המאה הקודמת הייתה דמותו של ר' חיים דב קנטור.

ר' חיים דב נולד בפינסק שברוסיה בשנת תרכ"ה. בהיותו בן ארבע התייתם מאביו. זמן קצר לאחר פטירת אביו לקחה אמו האלמנה את ארבעת ילדיה ולאחר שישה חודשי נדודים ביבשה ובים הגיעה בשנת תרל"א לירושלים. ר' חיים דב גדל בשכונת מאה שערים, התחנך בתלמוד תורה בבית הכנסת "החורבה" ולאחר מכן ביישובת "עץ חיים" בהיותו נער הצטרף לאגודת "בני תורה" שפעלה בקרב תלמידי הישיבות בירושלים. חברי תנועה זו הסתייגו מהמאבק הקנאי שנוהל כנגד החילוניות וגילויה על ידי בני "הישוב הישן" וקראו

כתחליף להעצים את מעמד בחורי הישיבות ואת המצב הרוחני בקרב תושבי העיר, תפיסה זו המבכרת את העלאת הטוב על פני הלחימה ברע היתה למעשה, דרכו של ר' חיים דב בהמשך חייו. בהגיעו לפרקו נשא ר' חיים דב את אסתר ספקטור, אחייניתו של הרב יצחק אלחנן ספקטור מקובנה שנחשב כגדול הדור בתקופה זו, ומראשי התומכים ב"חובבי ציון". בזכות השתדלותו של ר' יצחק אלחנן בפני הברון רוטשילד קיבל ר' חיים דב את משרת השוחט בעקרון היא מזכרת בתיה.

בשנת תרס"ג לאחר יסוד המושבה מאיר שפיה הסמוכה לזכרון יעקב ביקש ר' חיים דב מפקידי הברון לסייע לו לעבור למושבה שם יוכל לא רק לכהן ככלי קודש אלא גם לעבוד את האדמה בעצמו ו"להיות תורה ועבודה בידו האחת" כדבריו. לאחר הסכמת פקידי הברון עבר ר' חיים דב לשפיה והפך לאחד מעמודי התווך של המושבה במשך עשרות שנים. המושבה מאיר שפיה הוקמה כמושבת בת של זכרון יעקב ואיכריה התפרנסו בעיקר מגידול ענבים לצורך היקב בזכרון יעקב. פקידי הברון הקימו במושבה מבנים שנועדו לאפשר נופש לאיכרי המושבות כדי להפוך אותה למושבת הקיט של איכרי המושבות בארץ. התוכנית לא יצאה אל הפועל אולם ריבוי מבני הציבור הפנויים הביא לשפיה במהלך השנים מוסדות חינוך רבים שהלכו והתעצמו עד להפיכת המושבה כולה לכפר נוער. במהלך שנות השלושים של המאה העשרים. איכרי שפיה היו ברובם מסורתיים, אולם מספרם המועט הקשה על קיומם של חיי דת מסודרים במושבה. מציאות זו לא הרתיעה את ר' חיים דב ולצד תחילת פעילותו כחקלאי מן המניין, קיבל על עצמו למלא את כל התפקידים התורניים בשפיה ובאזור.

דמותו הייחודית של ר' חיים דב-האברך הירושלמי מחוגי הפרושים העובד כאיכר במושבה הפכה לשם דבר בארץ ישראל של תחילת המאה העשרים. ההתפעלות מדמותו של "הרב הפלח" כפי שכונה גברה כאשר נודע שבניגוד לאיכרים רבים אחרים הוא מקפיד להעסיק בשדותיו פועלים עבריים, מקפיד על דיבור בעברית ולא באידיש והמעניין מכל - פועל ללא לאות למען זכויות הפועלים הן במושבה והן ביקב בזכרון יעקב. פעילות אינטנסיבית זאת שבמהלכה אף התבטא לא פעם בזכות המהפכה הקומוניסטית שהצטיירה כדואגת למעמד הפועלים זיכתה אותו באהבתם של החלוצים הרבים שעבדו בביתו (ביניהם דוד בן גוריון

מקורות
גוטל נריה, מכתבי ראי"ה, חוגי מכותביו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק, ירושלים, הוצאת המכון ע"ש הרצ"ה, תש"ס, דגן שאול, אבידי מסדר המלמית, זכרון יעקב, תשנ"ג
הכהן, מרדכי, על הראשונים, תל אביב, הוצאת מורשת, תשכ"ט
הורוויץ, הרב יונתן בנימין הלוי, אלה מסעי, רשימת מסע הרבנים, נתניה, הוצאת זמרת הארץ תשס"ה
ליון, הרב עמיהוד יצחק, "מכתב הגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל לנכדו הרב נחום ויספיש הי"ד איכר במושבה שפיה, אורייתא יח, נתניה, תשנ"ו
קניאל יהושע, המשך ותמורה, ירושלים, יד בן צבי, תשמ"ב
רגב יואב, מאיר שפיה מושבה בכרמל, נתניה, הוצאת אחיאסף, תשס"ח
תהר דוד, אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובעני, ת"א, הוצאת ספרית ראשונים, תש"ח, (כרך ב) דעת כהן

מגד ירחים
עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"
רח' הרב קוק 9 ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
www.moreshet.co.il/beit-harav
betharav@zahav.net.il
ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עריכה: שושנה רייך
עיצוב גרפי: ש. יוסטמן

